

Asia: VN/5283/2020

Hallituksen esitys ulkomaalaislain 5 luvun muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ulkomaalaislain 5 luvun sääntely on pääosin peräisin 30 vuoden takaa 1990 luvulta. Lakiesityksessä tavoitteena on ollut muuttaa ulkomaalaislain työntekoa ja yrittäjyyttä koskevaa sääntelyä. Valitettavasti lakiesityksessä ei uudisteta työntekijän oleskelulupajärjestelmän suurimpia hidasteita eli kaksivaiheista osapäätösjärjestelmää, toimivallan jakamista neljän viranomaisen (TEM, UM, TE-toimistot, Maahanmuuttovirasto) kesken, paperisia hakemuksia ja manuaalisista päätöksentekoa. Kaksivaiheinen menettely ei mahdollista elinvoimalähtöistä maahanmuuttoa, eikä nopeuta työperäisen maahanmuuton prosesseja vastaamaan 2020-luvun kansainvälisten osaajien maahanmuuton tarpeita. Tavoitteena oleva 50 000 työperäistä maahanmuuttajaa ja ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän kolminkertaistamista vuoteen 2030 mennessä saavutetaan vain siirtymällä yksivaiheiseen menettelyyn. Samalla koko prosessin hallinta pitäisi keskittää yhdelle viranomaiselle sekä automatisoida sekä oleskelulupaprosessi että ulkomaalaisen työvoiman hyväksikäytön valvonta.

Työlupaprosessissa mukana olevien viranomaisten (SM:n, TEM:n ja UM:n) yhteistyön aito tiivistäminen ja työnjaon terävöittäminen nopeuttaisi osaavan työvoiman saatavuutta. Tällä hetkellä työmarkkinoiden osaavan työvoiman tarpeisiin vastaaminen on hidasta, eikä HE-luonnoksessa esitetty työnantajien sertifiointi olennaisesti muuta tilannetta. Asiantuntemus maahantulon säätelyyn, työmarkkinoiden toimivuuteen ja työsuojeluun on eri viranomaisilla, joilla kaikilla on sekä omat, että yhteiset tiedon tarpeensa. Yhteistyö kangertelee, koska tieto ei kulje viranomaiselta toiselle, vaan asiakkaalta voidaan tiedustella samoja tietoja usean eri viranomaisen toimesta. HE-luonnoksessa esitetyt tietojärjestelmäintegraatiot ja tiedonsiirtoliittymät ovat elintärkeitä työperusteisten oleskelulupaprosessien nopeuttamiseksi.

Koska työvoimapula koskee käytännössä koko maata ja kaikkia toimialoja, ulkomaisen työvoiman saatavuutta pitäisi nopeuttaa siirtymällä alueellisista työlupalinjauksista yhteen ajantasaiseen valtakunnalliseen työlupalinjaukseen. Pieniä alueellisia nyansseja lukuun ottamatta samat toimialat ympäri maata kärsivät työvoimapulasta. Yksi valtakunnallinen linjaus nopeuttaisi prosessia. Siinä

voitaisiin puolivuositain määritellä ne ammattialat, joille vastaanotetaan ja myönnetään työperäisiä oleskelulupia koko valtakunnan alueelle.

Valtakunnallisen työlupalinjauksen koostamisesta vastaisi TEM. Valtakunnallinen työlupalinjaus perustuisi ELY-keskusten E-vastuualueiden ylläpitämään reaaliaikaiseen tilannekuvaan osaavan työvoiman tarpeesta. ELY-keskusten E-vastuualueet koostaisivat tietoon perustuvan tilannekuvansa verkostoyhteistyössä alueensa työmarkkinaosapuolten, kuntien ja työnantajien kanssa. Tämä ELY-keskuksen koordinoimana verkostoyhteistyöryhmä vastaisi myös työvoiman saatavuusharkinnasta alueellisesti. Tapauskohtaisesti tehtävästä saatavuusharkinnasta voidaan luopua, koska osaavasta työvoimasta on huutava pula. Lisäksi, nykyään työntekijöiden oleskelulupahakemuksia käsittelevien TE-toimistojen tehtävät siirtyvät TE-palvelu 2024 uudistuksen myötä kunnille, joten laki kannattaa kirjoittaa siten, ettei sitä heti tarvitse lähteä muuttamaan.

Yksi valtakunnallinen työlupalinjaus ohjaisi hakemuksia juuri niille toimialoille, joilla on työvoimapulaa. Muiden alojen, jotka eivät kärsi työvoimapulasta, työlupa-anomuksia ei tässä tapauksessa otettaisi nopeutettuun käsittelyyn tai ei käsiteltäisi ilmeisen perusteettomana. Myös tämä nopeuttaisi työvoimapulasta kärsivien alojen oleskelulupaprosessia.

Työteon perusteella myönnettävän oleskeluluvan nopeuttaminen maksimissaan yhteen kuukauteen edellyttäisi edellä kuvattujen hallinnollisten muutosten lisäksi myös teknisiä muutoksia työlupanhakuprosessissa.

1. Työlupalinjauksen digitalisointi

Digitaalinen ISCO-luokitukseen perustuva työlupalinjaus mahdollistaa työlupaprosessin automatisoinnin ja mahdollistaa työlupaprosessin nopeuttamisen.

2. Sähköisen asioinnin kehittäminen 'kerralla oikein' -periaatteella

Työlupaprosessin nopeuttamiseksi vastaanotettaisiin ainoastaan sähköisiä hakemuksia. Samaan sähköiseen hakemukseen tulisi sekä työnantajan, että työntekijän antamat tiedot. Hakemus ei menisi eteenpäin ennen kuin kaikki kohdat ole kokonaan täytetty, ml. tarvittavat liitteet esim. todistus pätevyysvaatimuksista. Kun sähköisestä hakemuksesta löytyy sekä työntekijän, että työnantajan tiedot, ne voidaan helposti tarkistaa automaattisesti. Samalla välttyttäisiin aikaa vieviltä selvityspyynnöiltä.

3. Ennakkovalvonnan automatisointi

Työnantajan edellytykset toimia työnantajana ja työnantajan suoriutuminen työntajavelvoitteistaan voitaisiin tehdä automaattisena rekisteritarkistuksena ja keskitetysti yhden viranomaisen toimesta (esim. maahanmuuttovirasto), ml. työntekijän työehtojen tarkistus.

- a. VHS-rekisteritarkistus (talousvelvoitteiden selvitys) sisältää yrityksen veron- ja eläkevakuutusmaksutiedot sekä tiedot tapaturmavakuutus- ja työterveyshuoltoilmoituksista.
- b. Työllisyysrahastotodistus Työllisyysrahastolta automaattisesti tiedot, onko yritys hoitanut työttömyysvakuutusmaksut.

4. Jälkivalvonnan automatisointi

Tulorekisterin hyödyntäminen jälkivalvonnan välineenä erityisesti jatkolupien osalta. Työnantajan tulorekisteriin ilmoittamia palkkatietoja hyödynnetään automaattisesti jatkolupaa myönnettäessä. Koska nämä tiedot ovat helposti saatavissa tulorekisteristä, hakijan ja työnantajan on niitä tarpeetonta erikseen toimittaa.

5. Automaattinen osapäätös

Kun työlupalinjaukset digitalisoitaisiin ja ennakkovalvonta automatisoitaisiin kokonaisuudessaan, myös osapäätökset voitaisiin tehdä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti (työehdot ja työnantajavelvoitteiden arviointi) automaattisesti maahanmuuttovirastossa.

6. Työnjaon selkeyttäminen ja tiedon siirron kehittäminen eri viranomaisten välillä

Käsittelyä nopeuttaisi, jos prosessin hallinta keskitettäisiin yhdelle viranomaiselle, luontevimmin Maahanmuuttovirastolle, joka hoitaisi hakemusten vastaanottamisen ja päätöksenteon.

Lainsäädännöllisesti olisi vahvistettava sujuvaa tiedonvaihtoa ulkomaalaisasioissa eri viranomaisten välillä. Maahanmuuton alkuvaiheessa tämä tarkoittaa erityisesti Maahanmuuttoviraston, Digi- ja väestöviraston ja poliisin yhteistyötä.

Malinen Päivi
Pohjois-Karjalan ELY

Hirvonen Suvi
Pohjois-Karjalan ELY-keskus - Työllisyys, yrittäjyys ja osaaminen –yksikkö